

SRBIJA: KINESKI "STUB" NA BALKANU

Turbulentno planetarno geopolitičko prestrojavanje započeto agresijom Rusije na Ukrajinu (februar 2022.) dobilo je početkom 2025, nov za-majac: stupajući ponovo u Belu kuću Donald Tramp je tokom nepunih 100 dana drugog mandata brutalno poništio osnovne orijentire do-tadašnje američke spoljne politike i diplomatije. I sledstveno, otvorio neslućeni broj pitanja i dilema o modelu međunarodnog poretka čiji se budući obrisi tek naziru.

U aktuelnom planetarnom metežu primetno je da je Vašington počeo da uvažava multipolarnost sveta, konstituisanog tokom poslednje decenije. Kako je državni sekretar Marko Rubio nedavno izjavio, svet je od kraja hladnog rata, kad je Amerika bila "jednostrana sila" bio "ano-malija". Naglašavajući da Amerika više neće da deluje kao "globalna vlada", Rubio je dodao da će ona svoje nacionalne interese usaglašavati s nacionalnim interesima drugih sila, eksplicitno u tom kontekstu izdvajajući Rusiju i Kinu.¹ To svakako sluti i na potencijalnu podelu sfera uticaja između tri vodeća hegemon.

1 Politika, 18. februar 2025.

U imperijalnom trouglu najozbiljniji takmac Vašingtona za globalni prestiž je Peking. Zbog toga je Tramp odlučan u nameri da potisne Kinu, kako (geo) politički tako i ekonomski: u prvom slučaju sa, po mnogima zbunjujućem, diplomatskom i ekonomskim otvaranjem prema Rusiji, a u drugom, trgovinskim ratom koga je poveo protiv celog sveta, ali, s apsurdno visokim carinskim dažbinama izdvojio Kinu kao glavnu metu.

Iako delimično u funkciji predizbornog obećanja da će okončati rat na evropskom tlu, uz ignorisanje Evropljana koji su tokom poslednje tri godine čvrsto stajali uz Ukrajinu, Tramp je direktnom komunikacijom s ruskim kolegom Vladimirom Putinom najavio sveobuhvatno resetovanje odnosa sa Moskvom. Osim pregovora o uspostavljanju primirja, a potom i trajnog mira između Rusije i Ukrajine, Tramp i Putin stavili su na sto i niz drugih tema vezanih za revitalizaciju međusobnih odnosa.

Nakon devedesetminutnog telefonskog razgovora dvojice predsednika 18. marta, saopštenje Bele kuće pozdravilo je mogućnost “ogromnih ekonomskih sporazuma”, uz dodatak da su se dvojica lidera složila da “u budućnosti poboljšanje bilateralnih odnosa između Sjedinjenih Država i Rusije ima veliku prednost”²

Kremlj je, komentarišući isti razgovor naglasio da je uzajamni interes za normalizaciju bilateratnih odnosa “izražen u svetlu posebne odgovornosti Rusije i Sjedinjenih Država za obezbeđivanje bezbednosti i stabilnosti u svetu”³

2 Danas, 20. mart 2025.

3 Isto.

Kina, ostavljena po strani, deluje uzdržano, iako to ne znači da se u Peking u razvoj događaja pomno ne analizira.⁴ Sujeta kineskog šefa države i partije Si Đinpinga, koji je još tokom prve godine rata u Ukrajini, a i kasnije, nudio svoj “mirovni papir”, svakako je povređena mogućnošću da se rat završi bez učešća Pekinga. I učiniće sve da se to ne dogodi.

Džonanhaj (sedište kineskog partijskog i državnog vrha) ne može biti zadovoljan približavanjem Amerike i Rusije. Kad se nakon nasilnog upada u Ukrajinu Rusija našla u dubokoj izolaciji, posebno kad je reč o zapadnoj hemisferi, Kina je, pružajući ruku Moskvi u velikoj meri obesmisllila izolaciju i naročito, efekat ekonomskih sankcija kojima je, tada jedinstveni tzv. kolektivni Zapad kaznio Rusiju.

Naravno, uz veliku sopstvenu korist; osim što je ekonomski profitirala snabdevajući velikog suseda neophodnim proizvodima (pod stalnom sumnjom da izvozi i proizvode dvostruke namene i tako i oružano pomaže Putinu), stavljajući Rusiju u položaj “mlađeg brata”, nametnula se i kao lider širokog pojasa zemalja Azije, Afrike, Južne Amerike, tzv. “globalnog Juga”, znatno brojnijeg i jačeg od platforme BRIKS (Kina, Rusija, Indija, Brazil, Južna Afrika), gde takođe ima predvodničku ulogu.

Potiskivanje Kine sa glavne geopolitičke scene na tragu je Kisindžerove diplomatske doktrine: zabijanje “klina” u potencijalnu koaliciju i savezništvo dalekoistočnih konkurenata i rivala.⁵

4 Si Đinping je u Mosku, verovatno u pouzdanu izvidnicu poslao jednog od svojih najbližih saradnika, šefa diplomatije Van Jia, koji istovremeno priprema i Sijev dolazak, planiran za Dan pobeđe, 9. maj. Radio Sputnjik, 2. april 2025.

5 Američko otvaranje prema Kini početkom sedamdesetih godina prošlog veka Henri Kisindžer je objašnjavao opasnošću moguće koalicije Maove Kine i Sovjetskog

Sledeći potez je sračunat na ekonomsko slabljenje “kineskog zmaja” koji u globalnom lancu snabdevanja (“svetska fabrika broj jedan”) ima ključno mesto. Tako je u aktuelnom trgovinskom ratu Kina najviše pogođena: dažbine na uvozu kinesku robu tokom nekoliko dana početkom aprila, sa 54 odsto narasle su na apsurdnih 245 odsto! Peking je uzvratilo s taksama od 124 odsto na američke proizvode, a “utakmici” se još ne vidi kraj.⁶

Kako konstatuje Nik Maro, glavni ekonomista za Aziju u *Economist Intelligence Unit* ovo je do sada “najteže razdvajanje” dve međusobno duboko isprepletene ekonomije (trgovinska razmena između Amerike i Kine bila je do sada oko 700 milijardi dolara godišnje, od čega je kineski izvoz u Ameriku iznosio oko 500 milijardi, a američki u Kinu, 200 milijardi). Dodao je da je teško proceniti očekivane šokove “ne samo po kinesku ekonomiju, već i po ceo globalni trgovinski pejzaž”.⁷

Iako Tramp smatra Kinu najozbiljnijim i najopsanijim planetarnim izazivačem, u prvim gestovima njegove administracije, postoji i neka vrsta ambivalentnog odnosa. Primerice, na svoju predsedničku inauguraciju pozvao je kineskog lidera Si Đinpinga (koga i dalje naziva “svojim prijateljem”), što se dogodilo prvi put u istoriji kinesko-američkih odnosa. I Si je uzvratio na poziv slanjem visoke diplomatske delegacije sa potpredsednikom NR Kine na čelu.

O potencijalno najopasnijoj tački sporenja –Tajvanu – koja je tokom prethodne administracije demokrata imala najeksplozivniji naboj,

.....
Saveza u hladnoratovskom frontu protiv Amerike.

6 Među retkim izuzetim zemljama od carinskog udara je, uz Severnu Koreju i Rusiju.

7 Prema Danas, 11, april 2025.

takođe se za sada ne govori mnogo. Kako primećuje politikolog Dejan Jović, ako se postigne novi poredak (raspodela sfera uticaja između globalnih sila), “moguće je da će SAD postati mnogo pasivnije u podršci Tajvanu...”⁸

Kad je reč o Srbiji i njenoj konfuznoj spoljnoj politici – zvanično sa strateškim opredeljenjem za članstvo u Evropskoj uniji (EU), a praktično, oslonjenu na još tri stuba, Moskvu, Vašington i Peking, izvesno je da su odnosi sa Kinom od visokog prioriteta.

Tradicionalno dobre odnose s dalekoistočnim partnerom koje je negovala još SFR Jugoslavija, potom SRJ, uključujući i onu nakon smene Miloševića, kao i Srbija (oslonac na “četiri stuba” formulisao je Boris Tadić dok je bio predsednik Republike), režim Aleksandra Vučića, doveo do nivoa “zajednice za zajedničku budućnost” (šta god to značilo).⁹ Naime, kad je kineski predsednik Si Đinping bio u poseti Beogradu u maju 2024, dvojica predsednika su potpisala Zajedničku izjavu koja označava “prelazak sa strateških bilateralnih odnosa na Zajednicu zajedničke budućnosti u novoj eri” i predstavlja “najviši oblik saradnje dve zemlje”.¹⁰

8 Nedeljnik, 13. mart 2025.

9 Međusobni odnosi koje karakteriše više sporazuma o strateškom partnerstvu, podignuti su na viši nivo tokom posete kineskog lidera Si Đinpinga Beogradu, u maju 2024. Kako je u autorskom tekstu formulisao predsednik SI, “spreman sam da... zajedno sa srpskom stranom ulažem stvarne napore da posvećeno promoviramo kinesko-srpsko čelično prijateljstvo, doprinosimo boljitku oba naroda, da unapređujemo svetki mir i razvoj, kao i da promoviramo izgradnju društva sa zajedničkom budućnošću za čovečanstvo. Politika, 7. maj 2024.

10 Politika, 9. maj 2024.

Tokom poslednje decenije Kina je kao investitor duboko ušla u izgradnju važnih infrastrukturnih i energetske projekata, u vlasništvo strateških rudarsko-industrijskih kapaciteta i postala drugi spoljno-trgovinski partner Srbije. To sve zajedno, povezuje obostrano često korišćena fraza o međusobnom “čeličnom prijateljstvu”.

Razgranati poslovi s Kinom “pokriveni su”, međutim, međudržavnim ugovorima, koji, kako priznaje i predsednik Vučić, podležu apsolutnoj tajnosti.¹¹ Iza tajnovitosti krije se često gotovo bezgranična korupcija. Zbog netransparentnosti potpisanih sporazuma ona je teško dokaziva, ali se njen “trag” može pratiti enormnim poskupljenjima od početka do završetka radova na pojedinim projektima i njihovim nesolidnim izvođenjem.

Tako se i dogodilo da sa rekonstruisane Železničke stanice u Novom Sadu, nekoliko meseci nakon što je svečano otvorena, padne nadstrešnica. U toj tragediji koja je u Srbiji dovela do, do sada najmasovnijih studentskih i građanskih protesta (jedan od ključnih motova na njima glasi “korupcija ubija”) poginulo je 16 osoba. Izvođači radova na obnovi Železničke stanice kao i cele deonice pruge od Beograda do granice s Mađarskom su dve kineske kompanije: *China Railway International CO Ltd.* i *China Communication Company Ltd.*

U do sada podignutim optužnicama (13) nijedno ime se ne dovodi u vezu s kineskim izvođačima. U javnosti takođe “odjekuje” tišina s kojom je kineska strana reagovala na novosadsku tragediju: bez

primetnih znakova saosećanja i empatije prema najbližima nastradalih, prema gradu i konačno, prema zemlji gde uživa više nego prijateljsko gostoprimstvo.

KINA I AMERIKA

Nadmetanje za planetarni prestiž između dve vodeće svetske sile biće sigurno nastavljeno. Biće, međutim, praćeno i nekim protivrečnostima koje nisu postojale tokom prethodne vašingtonske administracije: neke se mogu povezati s poslovnim interesima najbližeg Trampovog saradnika Ilona Maska (“Tesla” električni automobili), a druga bi se mogla pokazati povodom Tajvana.

Rasplamsavanje trgovinskog rata – američko podizanje carinskih dažbina, najpre za 35 odsto, da bi stigle do 245 odsto – zvanična kineska novinska agencija Hsinhua nazvala je “samodestruktivnim nasiljem”.¹²

Peking je uveo kontramere – uvozne takse za američke proizvode porasle su na 124, uz poziv Ministarstva spoljne trgovine da SAD odmah ukinu ove jednostrane mere i da trgovinske sporove rešavaju... “ravnopravnim dijalogom!”.¹³

Osim toga, Peking je stavio veto na izvoz sedam retkih minerala neophodnih za proizvodnju čipova, uz najavu da je spremna “da ide do kraja, gde god da SAD to žele da bude”.¹⁴

¹¹ Izjava Aleksandra Vučića u intervjuu za Insajder, 20. februar 2025.

¹² Prema, Politika, 4. april 2025.

¹³ Isto.

¹⁴ Danas, 9. april 2025.

Prema mišljenju nekih dobrih poznavalaca međunarodnih odnosa i međuzavisnosti, Trampovim potezima Amerika sebe izložila velikom riziku. Predviđaju naime, da će carine prosečnom Amerikancu izbiti mnogo novca iz džepa, a povećati troškove i preduzećima: “Trampov zagrljaj autarhije predstavlja nezapamćen čin samopovređivanja, potez sličan onome koji su Britanci povukli Bregzitom, samo podignut na globalni nivo”, tvrdi Ijan Bremer, predsednik *Euroasia Group* i *GZERO Media*.¹⁵

Drugi posmatrači podsećaju da je kineski predsednik Si Đinping, najmoćniji kineski lider tokom poslednjih nekoliko decenija, odavno svestan da Kini predstoji dugotrajna borba s Amerikom: “Kina je morala da se pripremi za to i ona se prilično opsežno pripremila”, kaže Jakob Gunter, vodeći ekonomski analitičar u berlinskom istraživačkom centru *MERICS*.¹⁶ Na to podseća i novinarka Zorana Baković, jedna od najboljih poznavalaca Kine i azijskih zemalja. Kako ona kaže, predsednik Si se pripremao još za prvog Trampovog mandata, kao i tokom četvorogodišnjeg boravka u Beloj kući njegovog naslednika; i Bajden, je naime, nastavljajući sa sankcijama takođe vodio politiku obuzdavanja Kine.¹⁷

U kontekstu međusobnih trgovinskih odnosa i uvođenja enormnih carina američki predsednik je tarife predstavio i kao alatku u borbi protiv “pošasti fentanila”. Reč je o drogi koja poslednjih godina “hara” crnim tržištem droge u SAD, s teškim posledicama po život i zdravlje

njenih korisnika. Još je njegova prethodna administracija tvrdila da meksički karteli prerađuju fentanil koristeći materijale kineskih hemijskih dobavljača, a da je na toj trgovinskoj ruti Kanada tranzitna tačka.

Važna sfera na kojoj se Kina i Amerika sučeljavaju i nadmeću su nove tehnologije. Brzo napredovanje Kine na tom planu zabrinjava Vašington, što je rezultiralo uvođenjem restriktivnih mera. Reč je konkretno, o zabrani izvoza najnovijih čipova “Nvidija”, dok istovremeno američki tehnološki giganti ograničavaju Kinezima pristup najnovijim tehnologijama.

Kako se čini, međutim, restrikcije više nisu opcija. Naime, Kina je već u stanju da se sopstvenim razvojem visokih tehnologija i veštačke inteligencije nosi s američkom konkurencijom. Primerice, kineska kompanija za razvoj veštačke inteligencije (VI), “DipSik” predstavila je u januaru novi model VI na obimnom jeziku koji može da prepozna i proizvede tekst. Kako konstatuje novinar Borislav Korkodelović, poznavalac Kine i azijskih zemalja, kineska inovacija “menja globalni tehnološki i investicioni pejzaž”.¹⁸ Korkodelović podseća da je upravo zbog toga Donald Tramp “pozvao”¹⁹ na buđenje “mozak” američkog tehnološkog razvoja, Silicijumsku dolinu.

¹⁵ Nedeljnik, 10. april 2025.

¹⁶ Danas, 11. april 2025. Kako Gunter kaže, Si je prihvatio da su rukavice bačene i da su (Kinezi) spremni da se bore.

¹⁷ Intervju za potkast HRT, 9. april 2025.

¹⁸ Politika, 10. mart 2025.

¹⁹ Politika 9. april 2025.

KINESKO-AMERIČKO SUČELJAVANJE OKO TAJVANA

O politici novoustoličene vašingtonska administracija prema Tajvanu može s samo nagađati, jer ta tema još nije došla na dnevni red.

Ostrvo koje Kina smatra neotuđivim delom svoje teritorije, a to zvanično priznaje i Amerika (formulisano stavom o “jednoj Kini”)²⁰ bilo je visoko na agendi Bajdenovog diplomatskog tima i povod za četsu razmenu visokih tonova i gestova (vojne vežbe u tom delu Južnokineskog mora) sa obe strane. Ruska agresija na Ukrajinu naime, potakla je nagađanja komentatora i analitičara na prognozu da će kineski vođa Si Đinping pokušati da isto postupi s Tajvanom.

Si Đinping ih je u tom smislu “izneverio”, što ne znači da prisajedinjenje Tajvana Kini nije deo njegovih državničkih snova i ambicija (kineski ustav inače, ne isključuje i vojnu intervenciju u tom cilju).

Istorijskog podsećanja radi, formulu o “jednoj zemlji s dva sistema” smislio je osamdesetih godina prošlog veka kineski državnik Deng Sijaoping. On je pri tom imao u vidu prvenstveno Tajvan, a osim njega važila bi i za Hong Kong (tada pod britanskom) i Makao (tada pod portugalskom upravom). Prema tom konceptu, teritorije koje bi se vratile pod kineski suverenitet, 50 godina bi uživale specijalni status, zadržavajući dotadašnji društveni i politički sistem i potpunu autonomiju. Krajem devedesetih godina prošlog veka, prihvatajući data

obećanja, Velika Britanija je vratila Kini Hong Kong (koji je i inače, bio samo “u zakupu” na 99 godina), a Portugalija, dalekoistočni “kockarski raj” – Makao.

Kako je poznato, aktuelni šef kineske partije i države nije imao strpljenja da čeka pet decenija, jer je još pre više godina ukinuo značajne elemente honkonške autonomije, uprkos brojnim protestima samih Honkonžana i zapadnih zemalja.

Kad je reč o Tajvanu, Kina je, iako stalno podseća da je ostrvo njena “neotuđiva teritorija” bila strpljiva.²¹ Da li se tom strpljenju primiće kraj?

Objektivno, protok vremena čini svoje i Tajvan se kao samostalni entitet sve više udaljava od Kine. Iako mnogi Tajvanci, pogotovo opziciono nastorojeni prema sadašnjoj vlasti i dalje govore da “smo svi mi Kinezi”, sve je više i onih koji insistiraju na autohtonom identitetu. Takođe, politički sistem (višepartijski, parlamentarno demokratski) je potpuno drugačiji, kao i način života običnih ljudi: Tajvan i matica nisu toliko geografski udaljeni da Tajvanci ne primećuju razliku.

To su argumenti koji testiraju strpljenje, jednu od kineskih “nacionalnih osobina”. Generalno, objedinjavanje Kine kao strateški cilj postavljen je za 100. godišnjicu osnivanja Narodne Republike (2049). Da li se aktuelnom kineskom rukovodstvu, podržanog naraslim

20 Eufemizam koga su obe strane prihvatile prilikom uspostavljanja diplomatskih odnosa sedamdesetih godina prošlog veka, a u međuvremenu se ništa nije promenilo.

21 Mudri Deng Sijaoping je govorio da sva sporna pitanja ne mora da reši jedna generacija; odnosno, da se neka mogu ostaviti u nasleđe sledećim generacijama, makar to trajalo i stotinu godina.

nacionalizmom u svim društvenim slojevima (u mnogome indukovano s partijsko-državnog vrha), taj datum čini predalekim?

Jedan od vodećih kineskih intelektualaca Džang Vejvej, profesor međunarodnih odnosa i direktor kineskog Instituta Univerziteta Fudan u Šangaju tvrdi da je “Kina bila dovoljno strpljiva po pitanju Tajvana”.²²

U intervjuu Politici profesor Džang je izjavio da je “ujedinjenje Tajvana s Kinom istorijski zadatak koji moramo da ostvarimo”. Kako on kaže, “Narodna Republika Kina je osnovana 1949. godine. Više od 70 godina je prošlo. Uslovi su sazreli”.²³

To možda misli i predsednik Si, koji veruje u svoju istorijsku misiju. U tom kontekstu, kako je on, slušajući ih, “čuo” agresivne pretenzije Donalda Trampa prema teritorijama drugih zemalja, posebno one prema Grenlandu. Grenland je u svakom smislu “tuđa teritorija”, što Tajvan sa svojom specifičnom međunarodnom pozicijom “i jeste i nije”.

Delikatnost položaja Tajvana proizlazi i iz činjenice da je tokom decenija postao jedna od najvažnijih američkih bezbednosnih strateških tačaka u tom delu sveta (“najveći američki nosač aviona na Pacifiku”). U tom smislu njegov značaj može samo rasti, imajući u vidu težnju SAD da se geostrateški i politički sve više okreće Aziji, Pacifiku i Dalekom istoku.

²² Politika, 9. februar 2025.

²³ Isto. U istom intervjuu profesor Džang rekao je i sledeće: “Povratak Tajvana je istorijska misija... i to je posao koji treba da se završi, bilo da se SAD slažu sa tim, bilo da SAD vojno intervenišu. Mi gradimo našu strategiju i naš plan. To može biti vrlo mirno, to može biti manje mirno, ali će biti ostvareno”.

KINA, AMERIKA I SRBIJA

Geopolitičko i geostrateško prestrujavanje nametnuto Trampovim samovoljnim potezima, izazov je i za “lutajuću” spoljnu politiku Srbije. Između ostalog i zbog toga što se “smestila” između dva stuba (od ukupno, četiri), pri čemu bi oba da se prikloni samo jednom od njih.

Tokom poslednjih godina rastuće rivalstvo između Kine i Amerike stavilo je mnoge zemlje u pozicije da biraju – “ili Kina ili Amerika”. Stotinak zemalja je to odbijalo, ali u novim okolnostima biće sve teže. Među tih stotinak zemalja, Srbija je, kako navodi agencija Bloomberg, 2024. godine označena “kao jedina evropska zemlja u neformalnoj grupi ‘novih neutralaca’”.²⁴

Svrstavanje na američko-kineskoj klackalici Srbiji otežavaju, koliko ekonomski interesi – nakon Evropske unije, drugo i treće mesto po visini investicija zauzimaju Kina i SAD – i dobri lični odnosi predsednika Aleksandra Vučića sa Si Đinpingom i, on se barem tako nada, s Donaldom Trampom.

Za sada je jedino izvesno da je Srbija u novoformiranoj neformalnoj grupi zemalja “75 zainteresovanih pregovarača” koji stoje u redu u Vašingtonu, da bi u bilateralnim pregovorima uspeali da smanje povećane carinske dažbine. Činjenica da je Beogradu “odrezana” enormno visoka tarifa od 37 odsto, predstavljala je istinski šok, kako za preduzeća koja izvoze u Ameriku, među kojima je i kineski Linglong (autobuske i automobilske gume su u srpsko-američkoj razmeni najveća izvozna stavka), tako i za vlast. Kako je tim povodom izjavio predsednik Vučić,

²⁴ Politika, 11. april 2025.

“iz mnogo razloga to je čudno”. Dodao je takođe, “ne mogu da garantujem, ali sam siguran i verujem... da ćemo to pitanje da rešimo”.²⁵

Advokat Vojin Biljić, predsednik Centra za američko pravo tvrdi međutim, da tu nema ničeg čudnog i da će pre biti da je na ovaj način poslata poruka zbog trgovine i saradnje s Kinom i Rusijom: “Srbija ne sme da prenebregne činjenicu da najviše velikih poslova ima s Kinom...” izjavio je on.²⁶

Podsećanja radi, od pada Berlinskog zida sve do 1999. godine, odnos Pekinga prema Beogradu bio je u skladu s politikom Vašingtona. NATO intervencija protiv tadašnje SR Jugoslavije, tokom koje je bombardovana i kineska ambasada u Beogradu, sve je promenila: od tada, a pogotovo od 2008, kad je Kosovo proglasilo nezavisnost, Kina i SAD se na Zapadnom Balkanu sve ozbiljnije konfrontiraju: geostrateški, politički, vrednosno i ekonomski.

Osim konkurentskog prisustva u zemljama regiona, pogotovo kad je reč o Srbiji, suštinske razlike između Kine i SAD reflektuju se i u glasanjima u Savetu bezbednosti (SB) Ujedinjenih nacija (UN) gde obe raspolažu pravom veta.

U tom svetskom forumu Kina (s Rusijom) “štiti” teritorijalni integritet i suverenitet Srbije, uključujući Kosovo.

Za uzvrat, Srbija je dosledno protiv kad god se u UN i drugim međunarodnim organizacijama i forumima kritikuje kineski režim, bilo

zbog Hong Konga, Tibeta, položaju Ujgura i Sindangu, bilo Tajvana: “U uslovima nemalih pritisaka na Republiku Srbiju, naša zemlja je jedina u celoj Evropi koja se nikad nije pridružila deklaracijama koje bi kritikovale ili napadale Kinu, po bilo kom pitanju... uvek smo bili na strani Kine i tako će ostati”, izjavio je tokom posete Pekinga 2023. godine predsednik Aleksandar Vučić.²⁷

KINA I SRBIJA: PRIJATELJSTVO I SNISHODLJIVOST “BEZ GRANICA”

Tokom poslednje decenije Kina je duboko ušla u privredu Srbije. Najpre u okviru platforme 16+1, s kojom je Peking počeo ekonomsko osvajanje evropskog kontinenta (članice ove grupacije bile su nekadašnje zemlje istočnog bloka, uključujući i sve naslednice Jugoslavije), a potom s još ambicioznijim mega projektom “Pojas i put”.

Srbija je bila prva među evropskim zemljama koja je prihvatila i promovisala ovu inicijativu, otvarajući širok prostor u industrijskom i infrastrukturnom sektoru kineskim investitorima: od smederevske Železare (sada kompanija HIBIS), Rudrasko-topioničarski basen Bor (kompanija Zidin), uz dodatno preuzimanje rudnika zlata Čukaru Peki kod Majdanpeka, izgradnje fabrike za proizvodnju guma Linglong u Zrenjaninu, izgradnje autoputeva u centralnoj Srbiji, do izgradnje brze pruge od Beograda do granice s Mađarskom, i dalje prema Budimpešti, učešća u energetsom sektoru (Termoelektrana Kostolac B)...

²⁵ Politika 4. april 2025.

²⁶ Politika, 5. april 2025.

²⁷ Helsinški bilten, br.170

Prema rečima kineskog ambasadora u Beogradu Li Minga, direktne investicije Kine su, od skromna 22,2 miliona eura, koliko su iznosile 2013, narasle na 1,9 milijardu eura u 2024. Odnosno, kako on kaže, “Kina je postala najveći izvor direktnih stranih investicija u Srbiju”.²⁸ Prema zvaničnoj statistici vrednost kineskog kapitala u Srbiji je 22 milijarde dolara: od toga 13 milijardi direktnih investicija i devet milijardi kredita, što Srbiju opasno približava “dužničkoj zamci”.

Razvojna “zlatna maslinova grančica” s kojom Kina uspešno širi svoj imperijalni uticaj po svim kontinentima, propagirajući usput autoritarni sistem vladavine (inače blizak i predsedniku Srbije) i antizapadne iliberalne vrednosti, veoma je privlačna za Srbiju. Najpre zbog toga što su kineska sredstva lako dostupna, ponekad i sa nižom kamatom nego na drugim tržištima kapitala, a pogoto zbog toga što su kineske investicije jednostavnije za povlačenje. Dok, na primer, investicije iz evropskih zemalja moraju da budu transparentne, podložne proveri i u skladu s evropskim standardima i normama, kineska ulaganja su obavijena velom državnih tajni. Kako primećuju neki analitičari, to je “vrlo povoljno za političke lidere i menadžere velikih kompanija, a mnogo manje unosno za državu i građane”.²⁹

Kao moćna zemlja, uvek voljna da savezništvo i prijateljstvo sa Srbijom podrži čvrstom valutom, Kina u Srbiji uživa specijalan status. Osim što to važi kad je reč o tajnim međudržavnim ugovorima (čemu je i Srbija sklona), snishodljiv odnos prema kineskim partnerima prepoznaje se i u nizu drugih segmenata: “Kinezi pregovaraju tako što samo kažu cenu. Imaju ucenjivački odnos”, izjavio je za NIN jedan od aktera (ne

želevći da se predstavi imenom i prezimenom) pregovaranja s dalekostičnim partnerima.³⁰ Po njegovim rečima, ako retko kad i pristanu na neki ustupak, to je gotovo zanemarljivo.

Na svojim “posedima” u Srbiji, od Smedereva do Bora i Zrenjanina (Linglong), Kinezi ne poštuju domaće zakonodavstvo, bilo da je reč o ekološkim standardima (miniranje planine Starica kod Majdanpeka, enormna zagađenost vazduha u Boru i Smederevu), radnim pravima zaposlenih, uzorpaciji zemljišta predviđenih domaćim propisima za druge namene, zabrani pristupa medijima i drugim nepoželjnim posetiocima i sl.

SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI

Od juna 2024. godine na snazi je i Sporazum o slobodnoj trgovini između dve zemlje. Potpisan je u Pekingu godinu dana ranije i, po mišljenju nekih domaćih ekonomista i stručnjaka u mnogome je kontroverzan. Naime, ogromna razlika u ekonomskoj snazi između dva partnera, čini ga praktično povoljnim samo za jednog od njih.

S bogatim izvozom robe različitih profila Kina je već decenijama uspešno pozicionirana na tržištu u Srbiji. Sporazum o slobodnoj trgovini trebalo bi da omogući domaćim proizvođačima, u prvom redu poljoprivrednih i stočarskih proizvoda (jabuke, maline, vino, med, svinjske i pileće nogice) izvozni “bum” na prostrano kinesko tržište.

²⁸ Politika, 5. mart 2025.

²⁹ Nedeljnik, 27. februar 2025.

³⁰ Visoka cena “čeličnog prijateljstva”, NIN, 30. mart 2025.

Lepo zvuči, ali Srbija svojim proizvodnim potencijalima nije u stanju da značajnije udovolji kineskim apetitima: O tome uverljivo svedoči agroekonomski analitičar Milan Prostren koji podseća da domaća poljoprivreda ima mnogo “kritičnih tačaka”. “Pričalo se da ćemo mi u Kinu da izvozimo i svinjske glave, pa nožice, pa repove i uši, ali mi sve više nemamo ni svinja”.³¹ Osim toga, problem je i transport do hiljadama kilometara udaljenog dalekoistočnog tržišta, pa je efekat bescarinskog poslovanja na izvoz poljoprivrednih proizvoda veoma mali.

Kako, međutim, tvrdi kineski ambasador u Beogradu Li Ming, od 2013, do 2024. godine izvoz Srbije u Kinu porastao je sa 22 miliona dolara na 1,9 milijardu dolara, odnosno za osamdesetpet puta!³² Dodaje takođe, da “proizvodi iz Srbije postaju omiljeni kineskim potrošačima”.

Ono što ambasador Li ne spominje je enormna korist kineskih kompanija koje posluju u Srbiji, iz koje bescarinski izvoze u Kinu: najveći izvoznik je zapravo borski Zidín: “... Lane je Srbija, čitaj Zidín, Kini isporučila neprerađene rude i koncentrata bakra za 913,5 miliona dolara, a rafinisanog bakra za još 132,9 miliona dolara, tvrdi ekonomski novinar Milan Čulibrk.³³ Po njegovim rečima naime, od svakih 100 dolara “našeg” izvoza u Kinu, Zidínu i njegovim kćerkama-firmama leglo je 90 dolara.³⁴

Problem je i u tome što Zidín izvozi (preko luke Pirej) neprečišćenu rudu iz Bora, što znači da Srbija nema uvid u to koliko je sa njom

otišlo bakra i zlata: “Šest godina smo pregovarali i dogovorili da oni neograničeno izvoze naš bakar i zlato u sirovini, a ne u finalnom proizvodu, a mi njima da izvozimo jabuke i hranu za kućne ljubimce”, zapisala je na mreži X aktivistkinja iz Bora Irena Živković.³⁵

SLUČAJ ŽELEZNIČKE STANICE U NOVOM SADU

Već gotovo celu deceniju Kina smišljeno investira u transportni koridor koji bi preko Severne Makedonije i Srbije povezaao grčku luku Pirej s mađarskom prestonicom: tim pravcem strateški interes “kineskog zmaja” vijuga prema Evropskoj uniji. Luku Pirej je naime, na 99 godina zakupila kineski ekonomski gigant kompanija Cosco, pa je balkanska putna i železnička mreža postala jedan od kineskih investicionih prioriteta.

Na toj trasi je i brza pruga od Beograda do Budimpešte. Glavni izvođač radova su dve spomenute kineske kompanije *CRICO* i *CCC*, a u sklopu obimnih radova bila je i rekonstrukcija Železničke stanice u Novom Sadu. Upravo zbog toga, kako smatra spoljnopolitički komentator i urednik Željko Pantelić, osim ljudske tragedije (pad nadstrešnice 1. novembra 2024, kad je poginulo 16 osoba) “ima i veliku geopolitičku implikaciju”.³⁶

Pravosudnim postupkom koji se otad vodi obuhvaćeno je 13 osoba, među kojima nema nijedne iz dve kineske kompanije. Ekspertska

³¹ Danas, 27-28. april 2024.

³² Politika, 5. mart 2025.

³³ NIN, 26. oktobar 2023. godine.

³⁴ Isto.

³⁵ Helsinški bilten br.

³⁶ Nedeljnik, 27. februar 2025.

grupa Univerziteta u Beogradu³⁷ u nedavno objavljenom izveštaju podseća na član 84. Komercijalnog ugovora prema kome “odgovornost za telesne povrede, bolest ili smrt bilo koje osobe leži na izvođaču (odnosno kinesim kompanijama *China Railway International CO, Ltd* i *China Communications Construction Company LTD* ili na finansijeru (Vlada Republike Srbije) i investitoru (AD Infrastrukture železnice), uz konstataciju da je “odgovornost primarno na izvođaču”.³⁸

Kako podseća Željko Pantelić zbog toga je pad nadstrešnice u Novom Sadu “kranje trnovit za vlasti u Beogradu, jer bi svaka ozbiljnija istraga

vodila ka kineskim investitorima...” Po njemu, dosadašnja reakcija vlasti u Beogradu je “proizvod nemoguće misije: da ispune zahteve strudenata, a ne naljute Peking”.³⁹

Univerzitetska ekspertska grupa takođe navodi da je nakon detaljne analize utvrdila da “raspoloživa i nedostajuća dokumentacija bude sumnju da je pad nadstrešnice moguća posledica sistemskih nepravilnosti i koruptivnih mehanizama u procesu planiranja, ugovaranja i izvođenja radova”.⁴⁰

37 Novosadska tragedija dovela je do do sada najvećeg bunta studenata i građana Srbije koji traju više od pet meseci. Studenti traže odgovornost nadležnih za gubitak ljudskih života, a ispunjenje njihovih zahteva prati posebna Ekspertska grupa Univerziteta u Beogradu.

38 Nedeljnik, 13. mart 2025.

39 Nedeljnik, 27. februar 2025.

40 Nedeljnik, 13. mart 2025.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

U geopolitičkom smislu Kina je imperija koja dramatično širi svoj uticaj svim kontinentima. Za raziku od Rusije – ne vojno i teritorijalno, već posredstvom ekonomske, kulturne i generalno, meke moći. Njeno prisustvo poslednjih godina, posebno nakon ruske agresije na Ukrajinu predstavlja jednu od najznačajnijih geopolitičkih promena i na Zapadnom Balkanu.

U tom smislu, Srbija joj je jedan od važnih oslonaca, sa kojom je, kako ističu obe strane, vezuje “čelično prijateljstvo”. Tokom 2022. godine Kina je postala drugi trgovinski partner Srbije, potiskujući tako tradicionalne evropske partnere. Prema zvaničnoj statistici vrednost kineskog kapitala u Srbiji je 22 milijarde dolara: od toga 13 milijardi direktnih investicija i devet milijardi kredita, što Srbiju opasno približava “dužničkoj zamci”.

Osim toga Kina kontroliše proizvodnju i izvoz strateških sirovina, bakar, zlato i čelik. Za sada se čini da je u tom zagrljaju koji je sve čvršći

Beograd ne prepoznaje potencijalnu opasnost kreditne zavisnosti koja bi se u budućnosti mogla pokazati kao “dužnička omča”.

Konfuzna spoljna politika Srbije koja se oslanjala na četiri stuba EU, SAD, Rusija, Kina) u aktuelnom metežu na globalnom planu našla se pred novim izazovima: između suprotstavljenih interesa SAD i Kine-

Bez obzira na to što je Srbija zvanično opredeljena za pristupanje EU, nije spremna da prihvati i liberalne vrednosti na kojima Evropska unija insistira kad je reč o Zapadnom Balkanu. Aleksandru Vučiću (i ne samo njemu) politički i mentalno znatno je bliži autoritarni model upravljanja državom i društvom kineskog lidera Si Đinpinga.

Evropska unija je propustila priliku da na Zapadnom Balkanu pokrene suštinske procese – od normalizacije, do utemeljenja zapadnih vrednosti. Takođe, pokazala je nespremnost i nesposobnost da artikuliše jasno i precizno proces proširenja.